

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ ВІЙНИ: ЯКОЮ МАЄ БУТИ СТРАТЕГІЯ?

За матеріалами наукової доповіді на круглому столі «Стратегія розвитку вищої освіти України в умовах надзвичайних ситуацій та криз воєнного стану. Розбудова мережі закладів вищої освіти України», 23 вересня 2024 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6214>

ВИТРЕНКО

Юрій Миколайович

кандидат економічних наук,
доцент, провідний науковий
співробітник відділу
соціальних та інституційних
трансформацій вищої освіти
Інституту вищої освіти
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У статті на основі аналізу Звіту про хід реалізації у 2022-2023 роках «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки», розміщеного на сайті МОН, констатується, що із загальної кількості затверджених заходів — 51, загальне виконання склало: виконано — 8 (16 %); виконується (без конкретизації стану виконання) — 20 (39 %); відтерміновано (без посилання на нормативно-правові акти якими дозволено відтермінування) — 23 (45 %). Результати виконання встановлених Стратегією заходів дали автору підстави для висновку, що їх положення об'єктивно втратили актуальність, як і формулювання стратегічних цілей, визначених до війни з рф. У цьому зв'язку автор висловлює свою незгоду з позицією МОН України, сформульованою в матеріалі Звіту, що «Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період...». На переконання автора, цілі та завдання Стратегії, затверджені за день до початку війни з рф, об'єктивно не можуть бути «...детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період...». Пропонується визнати розпорядження Кабінету Міністрів України, яким схвалено Стратегію, таким, що втратило чинність, та розробити та затвердити нову Стратегію розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки. Автором запропоновано основні міжнародні та національні інститути, положення яких, на думку автора, мають бути обов'язково враховані в новій Стратегії, сформульовані основні нагальні та очікувані проблеми, розв'язання яких має бути передбачено; стратегічні цілі нової Стратегії та рекомендації до виконання.

Ключові слова: вища освіта; сучасні проблеми сфери вищої освіти України; міжнародні та національні інститути, положення яких обумовлюють реформування сфери вищої освіти України; Стратегія розвитку вищої освіти в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки.

Кабінет Міністрів України 23 лютого 2022 року (за день до початку війни рф проти України) розпорядженням № 286-р. схвалив «Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (Кабінет Міністрів України, 2022).

Як зазначено в загальній частині Стратегії в її основу було «... покладені прагнення України стати рівноправним членом європейської спільноти, а визначені нею стратегічні та операційні цілі відповідають зобов'язанням України згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, ... з іншої

сторони... Ця Стратегія відповідає зобов'язанням України як члена Європейського простору вищої освіти, зокрема у Стратегії дотримано ключові принципи Болонського процесу, закріплені у Великій хартії університетів (м. Болонья, 1988 р.), яку станом на початок 2021 року підписали ректори 81 закладу вищої освіти ... Ця Стратегія відповідає положенням щодо розбудови інклюзивного, інноваційного та взаємопов'язаного Європейського простору вищої освіти до 2030 року згідно з Римським міністерським комюніке від 19 листопада 2020 р. і передбачає подолання викликів, зокрема шляхом цифровізації (діджиталізації) вищої освіти, розвитку віртуальної мобільності, студентоцентрованого навчання та викладання...» (Кабінет Міністрів України, 2022).

Цим же розпорядженням Кабінету Міністрів України було затверджено операційний план реалізації у 2022-2024 роках Стратегії, а також зазначено, що «... Стратегія розроблена на основі стратегічної піраміди розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки з урахуванням SWOT — аналізу національної системи вищої освіти, які додаються до оригіналу» (Кабінет Міністрів України, 2022).

Стратегія має наступні розділи:

- Опис проблем, які обумовили прийняття Стратегії.
- Аналіз поточного стану справ, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем.
- Стратегічні цілі та показники їх досягнення, очікувані результати.
- Завдання, спрямовані на досягнення поставлених цілей, механізми та етапи реалізації Стратегії.
- Механізми реалізації Стратегії.
- Фінансові ресурси для реалізації Стратегії.
- Етапи реалізації Стратегії.
- Моніторинг та оцінка результативності реалізації Стратегії.

У розділі «Фінансові ресурси для реалізації Стратегії» встановлено, що «Наукове супроводження і методичне забезпечення реалізації цієї Стратегії здійснюють [Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України](#) та Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти МОН із залученням інших наукових установ МОН, Національної і національних галузевих академій наук, Національного

інституту стратегічних досліджень, інших організацій».

Науково-методичне забезпечення включає наукове обґрунтування, оцінку та прогноз результативності окремих заходів у рамках виконання операційного плану реалізації цієї Стратегії; дослідження, аналіз і моніторинг проблем національної та іноземних систем вищої освіти, взаємозв'язків між системами освіти та між різними рівнями системи освіти — повною загальною середньою, професійною (професійно-технічною) і фаховою передвищою освітою; створення та впровадження системи моніторингу та оцінки реалізації цієї Стратегії, збір та систематизацію моніторингових даних; аналіз поточних результатів реалізації цієї Стратегії; постійне супроводження реалізації цієї Стратегії, *розроблення пропозицій і рекомендацій щодо актуалізації цілей і завдань цієї Стратегії*» (Кабінет Міністрів України, 2022).

На виконання зазначених вище положень в Інституті вищої освіти НАПН України було здійснено аналіз Звіту про хід реалізації у 2022-2023 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, розміщеного на сайті МОН та підготовлено пропозиції і рекомендації щодо актуалізації цілей Стратегії.

При цьому вважаємо за необхідне зазначити, що розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» від 23 лютого 2022 р. № 286-р. МОН України зобов'язано «подавати щороку до 1 квітня Кабінетові Міністрів України звіт про хід реалізації Стратегії». Натомість міністерство розмістило «Звіт про хід реалізації у 2022-2023 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки», тобто за два роки. У зв'язку з викладеним аналіз Звіту про хід реалізації у 2022-2023 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки здійснено Інститутом вищої освіти НАПН України також за два роки (табл. 1).

Як свідчать наведені показники реалізації стратегічних цілей у 2022-2023 роках, із загальної кількості заходів — 51, загальне виконання склало:

- Виконано — 8 (16 %);
- Виконується (без конкретизації стану виконання) — 20 (39 %);
- Відтерміновано (без посилання на нормативно-правові акти, якими дозволено відтермінування) — 23 (45 %).

Таблиця 1

Показники реалізації стратегічних цілей у 2022-2023 роках

Стратегічні цілі	Кількість заходів, (од.)	Стан виконання заходів
<i>Стратегічна ціль 1.</i> Ефективність управління в системі вищої освіти, що є соціально відповідальною	10	Виконано — 2 (20 %) Виконується (без конкретизації стану виконання) — 2 (20 %) Відтерміновано (без посилання на нормативно-правові акти, якими дозволено відтермінування) — 6 (60 %)
<i>Стратегічна ціль 2.</i> Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти	11	Виконано — 1 (9 %) Виконується (без конкретизації стану виконання) — 7 (64 %) Відтерміновано (без посилання на нормативно-правові акти, якими дозволено відтермінування) — 3 (27 %)
<i>Стратегічна ціль 3.</i> Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних верств населення	10	Виконано — 1 (10 %) Виконується (без конкретизації стану виконання) — 5 (50 %) Відтерміновано (без посилання на нормативно-правові акти, якими дозволено відтермінування) — 4 (40 %)
<i>Стратегічна ціль 4.</i> Інтернаціоналізація вищої освіти України	10	Виконано — 2 (20 %) Виконується (без конкретизації стану виконання) — 3 (30 %) Відтерміновано (без посилання на нормативно-правові акти, якими дозволено відтермінування) — 5 (50 %)
<i>Стратегічна ціль 5.</i> Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри	10	Виконано — 2 (20 %) Виконується (без конкретизації стану виконання) — 3 (30 %) Відтерміновано (без посилання на нормативно-правові акти, якими дозволено відтермінування) — 5 (50 %)

Привертає увагу значна кількість відтермінованих заходів — 45 відсотків, або майже половина, при цьому без посилання на нормативно-правові акти, якими дозволено відтермінування.

На наше переконання, фактичні показники реалізації стратегічних цілей дають підстави для головного висновку, їх формулювання не відповідають реаліям України, яка веде війну з росією, і не передбачають заходів в контексті відновлення України від наслідків війни.

В опублікованому на сайті МОН України одночасно зі Звітом про хід реалізації у 2022-2023 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки матеріалі «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки», що дає певні підстави розглядати його як пояснювальну записку до Звіту, зазначається наступне: «Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією, дозволить зменшити деструктивні наслідки, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації на територію незалежної України» (МОН України, 2024).

У зв'язку з викладеним вище формулюванням вважаємо за необхідне зазначити наступне: на наше переконання, *цілі та завдання Стратегії, які були сформульовані та затверджені за день до початку війни з рф, в кардинально інших умовах, об'єктивно не можуть бути «... детальною (!) дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період...».*

Здійснений в Інституті вищої освіти НАПН України аналіз Звіту про хід реалізації у 2022-2023 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки та матеріалу «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» дає підстави для наступних рекомендацій:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» від 23 лютого 2022 року № 286-р визнати таким, що втратило чинність.

2. Кабінетові Міністрів України доручити Міністерству економіки України за участю Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охо-

рони здоров'я України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерства культури та інформаційної політики України, Національної академії педагогічних наук України розробити проект Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки.

Основні міжнародні та національні нормативно-правові акти, положення яких мають бути обов'язково враховані при розробленні нової «Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки», наступні:

1. План Перемоги України у війні з РФ, проект якого представлений Президентом України В.О. Зеленським на 79-й Генеральній Асамблеї ООН.

2. Указ Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 727/2019 з урахуванням внесених змін, в якому зокрема міститься наступне положення: «Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтиром для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України». Серед 17 цілей сталого розвитку України встановлена ціль 4) забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. У грудні 2020 року Кабінет Міністрів України офіційно встановив, що досягнення Цілей сталого розвитку є орієнтирами для розроблення програмних та прогнозних документів. У Національній доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», підготовленої Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, у розділі ціль «4. Якісна освіта серед завдань та індикаторів» сформульовано окреме завдання «4.4. Підвищити якість вищої освіти та забезпечити її тісний зв'язок з наукою, сприяти формуванню в країні міст освіти та науки» з індикатором «4.4.1. Місце України у рейтингу Global Competitiveness Report за напрямом вища освіта» та індикатором «4.4.2. Кількість університетських міст, одиниць». На наше переконання, у новій Стратегії мають бути представлені конкретні значення відповідних показників.

3. Спільна декларація про підтримку відновлення та реконструкцію України від 26 вересня 2024 року, в якій зокрема зазначено наступне: «Ми, лідери країн «Великої сімки» (G7), підтверджуємо нашу непохитну підтримку України сьогодні та в майбутньому в умовах війни та миру. ... Ми залишаємося рішуче налаштованими надавати військову, бюджетну, гуманітарну підтримку та допомогу у відновленні України та її народів, а також рішуче налаштовані допомогти Україні задовольнити її нагальні короткострокові фінансові потреби та сприяти довгостроковому відновленню та реконструкції України. ... Ми продовжуватимемо реалізовувати наше бачення також шляхом розробки стратегії, ... *ми продовжуватимемо підтримувати людський капітал України шляхом постійного реагування на гуманітарні потреби...*» (Президент України, 2024).

4. Проект Програми розвитку ООН (ПРООН) під назвою «Реалізація цілей сталого розвитку в Україні в контексті відновлення від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції» (UNDP Україна, 2024).

5. Глобальна конвенція про визнання кваліфікацій вищої освіти, прийнята на 40-ій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в листопаді 2019 р. і яка набула чинності 5 березня 2023 р., та стала першим освітнім договором ООН у сфері вищої освіти (UNESCO, 2019).

У 2020 році ЮНЕСКО опублікувало «Практичне керівництво з питань визнання. Імплементация Глобальної конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти», у Вступі якого зокрема зазначено: «... конвенція встановлює універсальні принципи визнання навчальних курсів, документів про освіту перед початком здобуття вищої освіти і її кваліфікацій з метою поліпшення доступу до закладів вищої освіти у всьому світі та мобільності між ними. ... Глобальна конвенція встановлює права фізичних осіб на справедливую і прозору оцінку їх закордонних кваліфікацій без будь-якої дискримінації. У цьому керівництві представлено поетапний практичний підхід до визнання закордонних кваліфікацій як для фахівців, які практично оцінюють дипломи, так і для осіб, котрі прагнуть досягнути визнання своїх закордонних кваліфікацій» (UNESCO, 2020).

Порівняльний аналіз термінів та їх визначень Конвенції з термінами та визначеннями щодо кваліфікацій вищої освіти з відповідними положеннями законів України «Про освіту», «Про вищу освіту»; постанов Кабінету Міністрів Украї-

ни «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», «Про затвердження Положення про Реєстр кваліфікацій», Стратегії розвитку вищої освіти на 2022-2032 роки, дає достатньо підстав для висновку про необхідність їх узгодження.

Україна станом на жовтень 2024 року Глобальну конвенцію про визнання кваліфікацій вищої освіти, що прийнята на 40-ій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в листопаді 2019 року, і, яка набула чинності 5 березня 2023 р., не ратифікувала.

6. Керівництво щодо складання сателітного рахунку освіти та професійної діяльності ЄЕК ООН 2020. Основною метою сателітного рахунку освіти та професійної підготовки є розроблення класифікацій, методології та джерел даних, які могли б бути використані для складання співмірної на світовому рівні статистики освіти та професійної підготовки.

7. Дорожня карта «Поза межами: нові шляхи переосмислення вищої освіти» (*Beyond Limits: New Ways to Reinvent Higher Education*) (UNESCO, 2022). Дорожня карта є результатом глобального обговорення розвитку вищої освіти у світі на майбутнє десятиліття 180 делегатів із 130 країн.

8. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р, у якій визначені «...основні демографічні виклики та загрози для розвитку України, посилені внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, а також стратегічні цілі та завдання для подолання демографічних викликів, розв'язання соціальних і гуманітарних проблем». У Стратегії зокрема зазначається, що серед ключових причин розбалансування ринку праці є «... масштабна еміграція кваліфікованих кадрів ..., 71 % вимушених мігрантів мають вищу освіту», а також «... невідповідність навичок та кваліфікації кандидатів на вакантні посади вимогам роботодавців...» (Кабінет Міністрів України, 2024с).

9. Прогнозується, що «Дисбаланс на ринку праці буде посилюватися... протягом наступного десятиріччя на ринку праці виникне дефіцит близько 4,5 млн. працівників. Зокрема до 2028 року максимальне зростання попиту на фахівців очікується у сферах адміністративного та допоміжного обслуговування (у 2,4 раза порівняно з 2022 роком), будівництва (2,3 раза), інформації та електронних комунікацій (у 2,2 раза). Протягом цього періоду зростатиме попит на інженерів, технічних фахівців, військових фахівців, спеці-

алістів у галузях природничих наук, технологій, інженерії, математики, медичних працівників, енергетиків, будівельників, фахівців з публічної політики та врядування» (Кабінет Міністрів України, 2024с).

На наше переконання, викладені у Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р, положення щодо ситуації на ринку праці України, безальтернативно обумовлюють модернізацію та посилення ролі механізму та інструментів державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою та значного зменшення обсягів грантового фінансування здобуття вищої освіти в ЗВО України.

У розділі «Стратегічні цілі та завдання, спрямовані на їх досягнення», в обґрунтуванні стратегічної цілі 1 «Створення умов для міграційного приросту населення та зниження рівня відтоку українців за кордон», на основі вивчення досвіду подолання демографічних криз зазначається, що «...ключовим інструментом для стабілізації демографічної ситуації є забезпечення позитивного сальдо міграції (перевищення кількості осіб які прибули до країни над кількістю тих, які вибули). ... Одним із інструментів такого залучення може бути навчання студентів-іноземців, які частково адаптуються в Україні, вивчають мову, налагоджують соціальні зв'язки.

10. Але залучення великої кількості іммігрантів вимагає попередньої підготовки. Досвід Канади та Австралії показує, що успішність політики залучення іммігрантів залежить від чіткості визначення цілей (яку кількість людей, яких фахівців, якої кваліфікації, в які регіони доцільно залучити, ...)» (Кабінет Міністрів України, 2024с).

11. У цьому ж розділі зазначається, що «Одна із ефективних стратегій для утримання молоді в країні — інвестування в освіту та професійне навчання. Запровадження сучасних програм навчання, які відповідають ринку праці та світовим тенденціям, дасть змогу молодим українцям здобувати конкурентоспроможні навички та залишатися в Україні, усвідомлюючи перспективи для професійного зростання.» (Кабінет Міністрів України, 2024с). На нашу думку, зазначена пропозиція повинна бути розкрита і деталізована в Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки.

12. У Стратегічній цілі 4 «Активізація на ринку праці максимальної кількості громадян» встановлено, що для її реалізації «... необхідно забезпечити: 1) регулярний аналіз поточного стану та прогноз попиту і пропозицій на ринку праці, адаптацію освітніх програм до потреб ринку праці» (Кабінет Міністрів України, 2024с). Вважаємо, що виконання зазначеного положення теж має бути передбачене у Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки.

13. Уряд під час засідання 4 червня 2024 року офіційно затвердив Матрицю реформ та порядок моніторингу виконання наданих Україні міжнародними партнерами рекомендацій та умов. Як зазначив Прем'єр-міністр Денис Шмигаль, «Матриця — це величезний план змін, який систематизує реформи та включає офіційно затверджені рекомендації та документи Єврокомісії, структурні маяки МВФ, План за програмою Ukraine Facility, умови Світового Банку». Прем'єр-міністр також зауважив, що є чітка пріоритетність, послідовність та оцінка впливу від кожної реформи на зростання української економіки та відновлення нашої країни. «Ця матриця була створена за сприяння Світового банку, а передбачені реформи були проаналізовані за методологією Центру зростання Гарвардського університету. На 2024 рік разом передбачено зробити понад 200 реформ. Сформовано близько 400 індикаторів їх реалізації», — зазначив Денис Шмигаль.

Глава Уряду озвучив також пріоритети, закладені в Матрицю реформ. Це, зокрема, політики, пов'язані з людським капіталом, заходи щодо спрощення торгівлі та покращення бізнес-середовища. Це реформи у ключових секторах нашої економіки» (Кабінет Міністрів України, 2024а).

Матриця реформ України містить значну кількість положень, які впливатимуть на повоєнне

відновлення та реформування вищої освіти України і які в обов'язковому порядку мають бути враховані в Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки.

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки» від 28 червня 2024 р. № 75, де встановлено: абзац 4: «Для комплексного розвитку економіки, активізації суміжних сфер, підвищення рівня життя населення, повернення людей в Україну, покращення демографічної ситуації пріоритетними напрямками концентрації обмежених фінансових ресурсів держави є:

...

- освіта для успішної країни;...»

...

«Державна політика у сфері освіти.

«Отже, у 2025-2027 роках передбачено виконання завдань, спрямованих на:

...

- формування державного замовлення на підготовку фахівців за пріоритетним переліком соціально-значущих спеціальностей (військові, медичні, педагогічні та інші спеціальності) і фахівців робітничих професій, необхідних на ринку праці для повоєнного відновлення;...» (Кабінет Міністрів України, 2024b)

Витяг із Додатку до Бюджетної декларації на 2025-2027 роки.

...

Міністерство освіти і науки

...

Як свідчать наведені показники видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету на 2023-2027 роки Міністерства освіти і науки України, планові показники на 2025-2027 роки зменшені у порівнянні із затвердженими показниками на 2024 рік (табл. 2).

Таблиця 2

Показники видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету на 2023-2027 роки

Найменування	2023 рік (звіт)	2024 рік (затверджено)	2025 рік (план)	2026 рік (план)	2027 рік (план)
Загальний фонд	32156404,4	38321845,7	34179538,2	3479538,2	34179538,2
Спеціальний фонд	16866805,2	22370552,2	19510499,7	19037086,3	19028263,1
Разом	49023209,6	60692397,9	53690037,9	53216624,5	53207801,3

Ми пропонуємо основними нагальними та очікуваними проблемами сфери вищої освіти України, розв'язання яких має бути обов'язково передбачено у проєкті Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки визнати:

Проблема 1. Відсутність в Україні офіційної статистичної інформації щодо показників діяльності сфери освіти України, (зокрема і сфери вищої освіти), яка б надавала можливість здійснювати порівняльний аналіз відповідних показників з відповідними показниками провідних країн світу.

В Україні щорічні статистичні дані щодо показників діяльності освіти до цього часу формуються перш за все відповідно до Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні, затверджених наказом Держкомстату від 15 лютого 2010 р. № 57 (за більш ніж 13 років зміни та доповнення до зазначеного положення не вносилися). Натомість у 2020 році Європейською Економічною комісією ООН схвалено «Керівництво щодо складання сателітного рахунку освіти та професійної підготовки» (СРОПП). Невідповідність Методологічних положень щодо складання допоміжних (сателітних) рахунків освіти в Україні, затверджених наказом Держкомстату від 15 лютого 2010 р. № 57, положенням Керівництва щодо складання сателітного рахунку освіти та професійної підготовки (СРОПП), позбавляє Україну можливості здійснювати сучасний порівняльний аналіз сфери освіти України з показниками діяльності сфер освіти провідних країн світу та розробляти ефективні заходи, направлені на трансформацію сфери освіти в Україні.

Проблема 2. Відсутність в Україні національного інституту (національного нормативно-правового акту), в якому були б сформульовані конкретні положення щодо післявоєнного відновлення сфери вищої освіти України з урахуванням зазначених вище положень міжнародних інститутів.

Проблема 3. Невідповідність мережі ЗВО України повоєнним потребам України та її регіонів з урахуванням наслідків війни з РФ, змін у чисельності населення, релокації підприємств і бізнесів різних сфер економіки.

Проблема 4. Невідповідність обсягів підготовки фахівців з вищою освітою в ЗВО України у розрізі конкретних кваліфікацій вищої освіти сучасним та повоєнним потребам України, її

регіонів з урахуванням наслідків війни з РФ, змін у чисельності населення, релокації підприємств і бізнесів різних сфер економіки, розширення можливостей у громадян України здобувати вищу освіту у ЗВО Європейського Союзу, Великобританії, США, Канади, інших країн світу.

Проблема 5. Низька якість послуг у сфері вищої освіти України.

Проблема 6. Низька ефективність освітньої діяльності у ЗВО України.

Проблема 7. Незначні обсяги виробництва послуг щодо наукового досліджування та експериментального розроблення, які здійснюються у ЗВО України.

Проблема 8. Суттєве зменшення кількості іноземних громадян — здобувачів вищої освіти у ЗВО України.

Проблема 9. Суттєве зменшення кількості українських здобувачів вищої освіти у ЗВО України з оплатою послуг у сфері вищої освіти України за рахунок коштів домогосподарств.

Проблема 10. Наявність корупційних явищ у сфері вищої освіти України.

У новій Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025-2035 роки, пропонуються формулювання наступних стратегічних цілей:

Стратегічна ціль 1. Підготовка фахівців з вищою освітою в ЗВО України в обсягах, які забезпечуватимуть конституційне право громадян на вищу освіту, відповідатимуть повоєнним потребам України у фахівцях з вищою освітою, а їх знання, уміння і навички (компетентності) відповідатимуть вимогам світових інституційно встановлених кваліфікацій вищої освіти та визнаватимуться у провідних країнах світу.

Основними пріоритетами при визначенні обсягів підготовки фахівців з вищою освітою у ЗВО України з оплатою виробництва і надання послуг у сфері вищої освіти за рахунок державного та регіональних бюджетів мають бути:

1.1. Збройні Сили України.

1.2. Підготовка поліцейських, національних гвардійців, рятувальників, прикордонників (ЗВО системи МВС).

1.3. Підприємства військово-промислового комплексу (ВПК) України.

1.4. Аграрно-промисловий комплекс (АПК) України.

1.5. Сфера освіти України для забезпечення громадянам України конституційного права на

безоплатну освіту у державних і комунальних закладах освіти (у державних і комунальних ЗВО — на конкурсній основі).

1.6. Сфера охорони здоров'я України для забезпечення громадянам України конституційного права на безоплатну медичну допомогу у державних і комунальних закладах охорони здоров'я.

1.7. Сфера сучасних інформаційних технологій та технологій штучного інтелекту (ШІ) відповідно до потреб та вимог «Індустрія 4.0.».

Стратегічна ціль 2. Розроблення та запровадження Нової моделі державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою.

Стратегічна ціль 3. Приведення мережі ЗВО та обсягів державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у відповідність до пов'язаних потреб України та її регіонів з урахуванням наслідків війни з росією, змін у чисельності населення, релокації підприємств і бізнесів різних сфер економіки.

Стратегічна ціль 4. Інституційно визнане входження сфери вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти, яке обумовлено наступними показниками:

- якість вироблених і наданих послуг у сфері вищої освіти України відповідає середнім відповідним показникам Європейського простору вищої освіти;
- ефективність освітньої діяльності у ЗВО України відповідає середнім показникам Європейського простору вищої освіти;
- обсяги виробництва послуг щодо наукового досліджування та експериментального розроблення, які здійснюються у ЗВО України, відповідають середнім відповідним показникам в Європейському просторі вищої освіти та Європейському дослідницькому просторі ERA.

Стратегічна ціль 5. Подолання корупційних явищ у сфері вищої освіти України.

Стратегічна ціль 6. Приведення статистичної інформації щодо діяльності сфери вищої освіти України у відповідність до положень Керівництва щодо складання сателітного рахунку освіти та професійної підготовки, ООН, 2020 як однієї з основ для прийняття обґрунтованих заходів щодо поліпшення показників ефективності діяльності ЗВО відповідно до вимог Європейського простору вищої освіти.

Узагальнюючи здійснений нами аналіз Звіту про хід реалізації у 2022–2023 роках «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 ро-

ки» та враховуючи кардинально новий період суспільного життя в умовах війни з РФ, прийняття нових міжнародних та національних інститутів, положення яких обумовлюють необхідність внесення змін до діючих нормативно-правових актів у сфері вищої освіти України пропонуємо наступне:

1. Кабінету Міністрів України доручити Міністерству освіти і науки України підготувати проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України щодо визнання таким, що втратило чинність розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» від 23 лютого 2022 р. № 286-р.

2. Кабінету Міністрів України доручити Міністерству економіки України за участю Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерства культури та інформаційної політики України, Національної академії педагогічних наук України розробити проєкт Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025–2035 роки.

3. Міністерству освіти і науки України підготувати необхідні проєкти нормативно-правових актів щодо ратифікації Україною у 2024 році Глобальної конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти, що прийнята на 40-ій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в листопаді 2019 року, і, яка набула чинності 5 березня 2023 р.

4. Кабінету Міністрів України створити Цільову групу із сателітних рахунків освіти та професійної підготовки в Україні, завданням якої має бути розроблення у 2024–2025 роках відповідно до положень Керівництва щодо складання сателітного рахунку освіти та професійної підготовки, схваленого Європейською комісією ООН, 2020 та досвіду складання сателітних рахунків освіти та професійної підготовки у Норвегії, Сполученому Королівстві, Канаді, Ізраїлі, Керівництва щодо складання сателітного рахунку освіти та професійної підготовки в Україні та щорічне складання відповідних сателітних рахунків.

5. Однією з основ проєкту Стратегії розвитку вищої освіти України в контексті відновлення України від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції на 2025–2035 роки мають бути

відповідні дані науково обґрунтованого та інституційно затвердженого демографічного прогнозу населення України за віковими групами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Кабінет Міністрів України. (2024а, 4 червня). *Матриця реформ в Україні*. <https://reformmatrix.mof.gov.ua/>
- Кабінет Міністрів України. (2024б, 28 червня). *Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки (751)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-p>
- Кабінет Міністрів України. (2024с, 30 вересня). *Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року (922-р)*. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-strategii-demografichnoho-rozvytku-ukrainy-na-period-do-2040-roku-922r-300924>
- Кабінет Міністрів України. (2022, 23 лютого). *Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (286)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p>
- Міністерство освіти і науки України. (2024, 10 травня). *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки*. Звіт про хід реалізації у 2022-2023 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/strategiya-rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-na-2022-2032-roki>
- Президент України. (2019, 30 вересня). *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року (722/2019)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019>
- Президент України. (2024, 26 вересня). *Спільна декларація про підтримку відновлення та реконструкцію України*. <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-vidnovlennya-ta-rekonstrukc-93521>
- UNDP Україна. (2024). *Реалізація цілей сталого розвитку в Україні в контексті відновлення від наслідків війни та на шляху до європейської інтеграції*. <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/realizatsiya-tsiley-staloho-rozvytku-v-ukrayini-v-konteksti-vidnovlennya-vid-naslidkiv-viyny-ta-na-shlyakhu-do-yevropeyskoyi>
- UNECE. (2020). *Satellite Account for Education and Training : Compilation Guide*. <https://unece.org/DAM/stats/publications/2020/ECECESSTAT20201.pdf>
- UNESCO. (2019, November 25). *Global Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/global-convention-recognition-qualifications-concerning-higher-education?hub=70286>
- UNESCO. (2020). *A practical guide to recognition: implementing the Global Convention on the Recognition of Qualifications Concerning Higher Education*. <https://doi.org/10.54675/CUVL2955>
- UNESCO. (2022). *Beyond limits: new ways to reinvent higher education*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000389912>

HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF UKRAINE'S RECOVERY FROM THE CONSEQUENCES OF THE WAR: WHAT SHOULD THE STRATEGY BE?

Based on the materials of the scientific report at the round table "Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine in the Context of Emergencies and Martial Law Crises. Building a Network of Higher Education Institutions of Ukraine" on September 23, 2024

Yurii Vitrenko

PhD in Economy, Associate Professor, Leading Research Fellow of the Department of Social and Institutional Transformations of Higher Education, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *In the article, based on the analysis of the Report on the Progress of Implementation in 2022-2023 of the "Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032", posted on the website of the Ministry of Education and Culture, it is stated that out of the total number of approved measures — 51, the total implementation was: completed - 8(16%); in progress (without specifying the status of implementation) — 20 (39%); postponed (without reference to the legal acts that allow postponement) — 23 (45 %). The results of the implementation of the measures established by the Strategy gave the author grounds to conclude that their provisions have objectively lost their relevance, as have the formulation of strategic goals defined before the war with the Russian Federation. In this regard, the author expresses his disagreement with the position of the Ministry of Education and Culture, formulated in the Report, that 'The goals and objectives of the Strategy are a detailed road map for the reconstruction and continuation of the reform of the higher education system in the post-war period...'. In the author's opinion, the goals and objectives of the Strategy, approved the day before the war with the Russian Federation, objectively cannot be '...a detailed road map for the reconstruction and continuation of the reform of the higher education system in the post-war period...'. It is proposed to recognize the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine, which approved the Strategy, as invalid and to develop and approve a new Strategy for the development of higher education in Ukraine in the context of the recovery of Ukraine from the consequences of the war and on the way to European integration for 2025-2035. The author proposed the main international and national institutions, the provisions of which, in the author's opinion, must be taken into account in the new Strategy, formulated the main urgent and expected problems, the solution of which should be foreseen; strategic goals of the new Strategy and recommendations for implementation.*

Keywords: *higher education; modern problems of higher education in Ukraine; international and national institutions whose provisions determine the reform of higher education in Ukraine; Strategy for the development of higher education in the context of Ukraine's recovery from the consequences of the war and on the way to European integration for 2025-2035.*

Дата публікації: 21 жовтня 2024 р.

Опубліковані матеріали відображають позицію автора, яка може не збігатися з думкою редакційної колегії видання.